

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Oslo 31.01.21

Svar på høring om endringer i smittevernloven (portforbud)

Frivillighet Norge viser til forslag om endringer i smittevernloven (portforbud), sendt på høring fra Justis- og beredskapsdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet med høringsfrist 31.01.21 og ønsker her å knytte noen kommentarer til det.

Frivillighet Norge er et interessepolitisk samarbeidsforum for frivillig sektor. Vi representerer over 300 frivillige organisasjoner i spørsmål som gjelder frivillighetens rammevilkår, herunder muligheten til å drive frivillig aktivitet på ulike områder som helse og velferd, idrett, kultur, barn og ungdom, beredskap, bistand og miljøvern.

Frivillighet Norge forstår behovet for å utrede alle mulige tiltak for å bekjempe Covid-19-pandemien. Med utgangspunkt i vårt mandat, tar vi ikke stilling for eller mot et eventuelt portforbud, men vi mener det er viktig at hensynet til frivillige organisasjoners aktiviteter og rettigheter som forsamlingsfrihet og foreningsfrihet, samt frivillighetens evne til å ivareta sentrale samfunnsfunksjoner, veier tungt i vurderingen av om virkemiddelet er nødvendig.

Rammer frivillighetens aktiviteter

Frivilligheten er en hjørnestein i det norske samfunnet og i demokratiet, og bidrar til å bygge tillit og transparens, inkludering og deltakelse. De frivillige organisasjonene er ansvarlige for ulike former for beredskap og helse- og omsorgstjenester, driver fritidsaktiviteter for og med barn og unge, så vel som for voksne, idretts- og kulturtilbud, inkluderingsaktiviteter og ulike former for opplæring. Videre er organisasjonene blant de fremste kanalene folket har for politisk påvirkning mellom valg, de fører kontroll med politiske beslutninger og er en av hovedveiene inn i det politiske systemet for mange.

Ulike former for nedstengning av samfunnet for å bekjempe koronapandemien har allerede rammet frivillighetens aktiviteter hardt, og et portforbud vil ramme disse ytterligere. Blant annet blir det vanskeligere for frivilligheten å besøke eldre og ensomme og personer med ekstra behov for sosial kontakt, å drive familievern og rusomsorg, å være støttende besøksvenner i fengsel, å hjelpe flyktninger inn i det norske samfunnet og å engasjere og aktivisere barn og unge. Dette er ofte tilbud som kommer i tillegg til de som det offentlige er pålagt å yte, men de

kan være svært sentrale for den enkeltes psykiske og fysiske helse og livskvalitet, så vel som for samfunnets funksjonsnivå. En vurdering av et portforbud som tiltak må ta opp i seg den skaden det vil innebære for samfunnet og den enkelte, på både kort og lang sikt, at slike aktiviteter ikke kan gjennomføres.

Flere frivillige organisasjoner har også aktiviteter som kan regnes som samfunnskritiske funksjoner, men som likevel er avhengige av frivillige. Dette kan være beredskaps- og redningsarbeid eller ulike former for sosialt arbeid, blant annet mat og annen støtte til hjemløse og helsehjelp til papirløse migranter, men også innsats direkte knyttet til håndtering av koronapandemien, for eksempel gjennom informasjonsformidling til grupper som myndighetene ellers ikke når og som ikke har tilgang til internett.

Dersom portforbud skal innføres er det viktig å ta hensyn til disse aktivitetene og gi tilstrekkelig unntak til å sikre at disse aktivitetene kan gjennomføres etter behov. Om en lovendring blir vedtatt, ber Frivillighet Norge om at en tilhørende forskrift definerer de unntakene som er relevante å ta, både med hensyn til frivillighetens aktiviteter og hensyn til dens samfunnsfunksjon, som skissert under.

Grunnleggende rettigheter

Forsamlings- og foreningsfriheten er en grunnleggende rettighet definert i Grunnlovens §101, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 21 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, artikkel 11. Som høringsnotatet også er inne på, bør det være høy terskel for å sette disse til side, og nødvendighetsprinsippet er avgjørende.

Frivillighet Norge vil understreke at dette tiltaket ikke på noen måte må få senke terskelen for nasjonale myndigheters inngrep i grunnleggende sivile rettigheter. En nylig rapport fra vår europeiske samarbeidspartner European Civic Forum¹ viser at europeiske demokratier er utfordret som følge av pandemien fordi rommet for sivilsamfunn ble mindre. Ulike lands myndigheter har fått mer makt, beslutninger har blitt tatt raskt uten medvirkningsprosesser, kontrollen med de frivillige organisasjonene har økt og innsikten i politiske beslutninger har blitt mindre. Faren er at disse endringene er irreversible, og vil vedvare også etter at krisesituasjonen som følge av koronapandemien er over. Dette er en bekymring vi også må ta på alvor i Norge.

Frivillighet Norge støtter høringsbrevets forslag om at en eventuell lovendring om portforbud bare skal gjelde bekjempelsen av koronapandemien spesielt. Det er samtidig verdt å minne om at det er usikkert hvor lenge Covid-19-viruset på en eller annen måte vil være en utfordring i samfunnet. Vi foreslår derfor også at en lovendring om portforbud kun får gjelde i et begrenset tidsrom, for eksempel begrenset oppad til ett år.

Rammer tilliten i samfunnet

Norge er et samfunn preget av høy grad av tillit, noe som også er vesentlig for at tiltakene for å bekjempe pandemien blir gjennomførte av den enkelte og er effektive. Det fordrer at befolkningen har innflytelse på egen livssituasjon og opplever at myndigheten tar avgjørelser med hensyn til befolkningens beste. Frivillige organisasjoner bidrar til å bygge denne tilliten, gjennom å være demokratiske kanaler som blir lyttet til og påvirker beslutninger som gjøres.

¹ <https://civic-forum.eu/publications/activizenship/civic-space-watch-report-2020>

Et portforbud vil være en umyndiggjøring av enkeltmennesker og et så inngripende tiltak at det kan skade folks tillit til myndighetene og opplevelse av å kunne ta ansvar for egen hverdag. Dette kan ha langsiktige skadevirkninger som det er viktig at det tas hensyn til i en vurdering av portforbud som tiltak.

At mennesker møtes og omgås er også en grunnleggende forutsetning for at demokratiets kontrollmekanismer fungerer. Å reagere på beslutninger og beslutningsprosesser krever at man er til stede når beslutninger tas, og det er enklere å ramme dem man ikke ser i øynene.

Ved en innføring av et portforbud, må regjeringen legge til rette for at innsynet i de politiske prosessene opprettholdes på det nivået vi har i dag. En forskrift til et eventuelt lovvedtak må sikre de frivillige organisasjonenes reelle mulighet til innflytelse. I høringsbrevet nevner departementet at andre land har gitt unntak fra portforbud for demonstrasjoner. Retten til å demonstrere mot urett er en vesentlig sikkerhetsventil for borgerne, og vi mener at denne retten må sikres gjennom forskriften.

Skaper større forskjeller

Koronapandemien rammer skjevt. Det vil også et portforbud gjøre. For eksempel vil et portforbud oppleves som mer frihetsberøvende for personer i små leiligheter og for personer med få tilgjengelige ressurser i hjemmet. Det vil også ramme personer med større omsorgsbehov eller få personlige kontakter, personer med språkproblemer og personer som utsettes for vold og overgrep i hjemmet, svært hardt. Det er viktig at vurderingen av et portforbud tar hensyn til disse utfordringene, og lytter til organisasjoner som representerer, eller er i kontakt med, personer i sårbare situasjoner.

Mange av frivillighetens aktiviteter bidrar til inkludering på tvers av sosiale, økonomiske og etniske skiller. Regjeringen må gå i dialog med frivillige organisasjoner for å vurdere hva slags tiltak som kan gjøres for å begrense nye ulikheter og nytt utenforskap som følge av et portforbud mest mulig, og frivilligheten bør tas med på råd for å se på hvordan en bestemmelse om portforbud kan virke minst mulig diskriminerende.

Med vennlig hilsen

Stian Slotterøy Johnsen
Generalsekretær
Frivillighet Norge

Guri Idsø Viken
Politisk seniorrådgiver
Frivillighet Norge